

BORBÉLY ZOLTÁN

AKI A KORONÁT KÉRTE BOCSKAINAK:

**Korláth István szendrői kapitány, a felső-magyarországi rendek
konstantinápolyi követé¹**

A történeti szakirodalomban igen gyakran felbukkan az a tétel, hogy a 17. század második felére a Magyar Királyság északkeleti, Felső-Magyarországnak is nevezett régiójában egy sajátos mentalitással rendelkező köznemesi réteg formálódott ki, amely alapvetően református vallású, erdélyi támogatást kereső és a lengyel mintájú „nemesi köztársaság” ideológiáját magáévá tevő társadalmi csoportként jelentős szerepet játszott a kurucság kialakulásában is. A jelenség megfogalmazásán kívül azonban részletesebb kutatások nem foglalkoztak a 16–17. századi magyar társadalomtörténet e sajátos kérdésével, noha a középnemesi és végvári társadalom jellegzetességeiről, mobilitási lehetőségeiről, karriertípusairól és integrációs lehetőségeiről számos remek tanulmány született az elmúlt évtizedekben. Ezek rámutattak arra, hogy a másfél évszázados török hódoltság időszakának társadalmi változásai már a Mohácsot követő évtizedekben észrevehetően jelentkeztek, amit a végvárrendszer kiépítése, a Magyar Királyság pénzügyigazgatásának átszervezése, a vármegegyék politikai szerepének megnövekedése, a felekezeti elemek megjelenése, illetve a familiaritás intézmények megszilárdulása formált át döntő mértékben a 17. századra. Már a struktúrákat alakító tényezők pusztá felsorolásából is érzékelhető, hogy a társadalomtörténeti jellegű kutatásoknak milyen szerteágazó szempontrendszer figyelembevételével van csak lehetősége egy-egy társadalmi csoport jellemzéséhez, szerepének árnyalásához.

1 A tanulmány elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című pályázat támogatta.

Az alábbiakban egy jómódú, „bene possessionati” nemes életútjának propozográfiai szempontú vizsgálatával szeretnék hozzájárulni a „felső-magyarországi köznemesség” fogalmának árnyalásához, illetve a 17. század második felére kikristályosodó társadalmi környezet gyökereinek meghatározásához. Korláth István karrierje számos ponton különlegesnek tekinthető, ugyanis köznemesként több alkalommal is felbukkant a nagypolitika színpadán, még ha nem is azokat alakító figuraként, azonban sok tekintetben mégis általános tanulságokkal szolgálhat a régió társadalomtörténeke megismeréséhez.

Az alsókálosai Korláth család Gömör vármegye Mohács előtti köznemesi családjai közé tartozik, amelynek első pontosan beazonosítható tagja éppen Korláth István édesapja, Korláth Lázár volt. Nagy Iván megemlíti ugyan egy bizonyos Korláth Mihályt, akit a Wittenbergi Egyetem 1547/48. évére beiratkozott magyar diákok között találunk, azonban egyáltalán nem biztos, hogy ez a Mihály az alsókálosai Korláth családból származott.² A peregrinus ugyanis Michael Korlath nobilis Syrmiensis néven lett bejegyezve a matrikulába, amit semmilyen szálon sem tudok a Gömör megyei családhoz kötni.³ Nagy Iván azonban összekötötte a wittenbergi peregrinust azzal a Korláth Mihállyal, aki az 1550-es években I. Ferdinánd huszti kapitánya volt. Ez utóbbi azonban az Ung és Bereg vármegyei illetőségű korláthelmecki Korláth család tagja volt, akik nem álltak rokonságban a gömöriekkel.⁴ A helyzetet tovább bonyolítja, hogy Korlát István nagyapját szintén Korláth Mihálynak hívták, és mivel a vármegyei jegyzőkönyvek közvetett adatain kívül más forrás nem ismert róla, így szinte lehetetlen megmondani, hogy melyik Mihály járt a kor egyik legismertebb egyetemére. Ez a lehetséges peregrináció azonban igen nagy jelentőséggel bírhatott egy olyan kis- és középnemesi kategória határán egyensúlyozó család életében, amely a reformáció egyik legjelentősebb patrónusainak, a pelsőci Bebekeknek a közvetlen befolyási körzetében élt.

2 *Frankl Vilmos*: A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. Bp. 1873. 299.

3 *Nagy Iván*: Magyarország családai. Czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. 6. kötet. Pest 1860. 350–352. Nagy Iván adatait vette át térség nemes családjaiával foglalkozó Forgon Mihály is. Lásd. *Forgon Mihály*: Gömör-Kishont vármegyék nemes családai. I. Kolozsvár 1909. 38–40.

4 A család történetét igen alaposan feldolgozó Czobor Alfréd meg sem említi, hogy Korláth Mihály Wittenbergben járt volna. Lásd: *Czobor Alfréd*: A Helmeckiek nemzetsége a középkorban és annak Korláth-ága. (Második, befejező közlemény). Turul 1935. 72–99.

Az 1548. évi portaösszeírás alapján a nemesi előnevet adó Alsókálosa mellett Alsóvályon és Gergelyfalván birtokolt a család 22,5 jobbágyportát és 11 zsellérházat, Korláth Mihály pedig Mikóházán rendelkezett 11,5 portával. Jelentősebb, azonban közel sem kiugró vagyoni gyarapodást majd csak Korláth István tevékenysége fog eredményezni a 17. század elején, amire a későbbiekben még visszatérek.⁵ Ezzel a birtokállománnyal a Korláthok azonban a megye köznemesi rétegéhez sorolhatóak, közel egy szinten a Barna, Csathó, Szkárosi, Pethő, Puthnok és Zsóry családokkal, akik között a rokoni kapcsolatok igen szoros szövevényei alakultak ki, illetve leginkább ezeknek a famíliáknak a tagjai váltották egymást a vármegye alispáni tisztségében is.⁶ Korláth István is egy ilyen kapcsolatból, Korláth Lázár és Putnok Zsófia házasságából született valamikor az 1560-as évek első felében. A család, de különösen Korláth Lázár ekkor már a vármegyei élet legbefolyásosabb köznemesi rétegéhez tartozott, amit jól bizonyít, hogy az 1570-es évek folyamán több alkalommal is betöltötte az alispáni méltóságot, ami sokkal jelentősebb hatáskörrel járt Gömörben, mint más vármegyékben.⁷ Bebek György halála után ugyanis a gömri főispáni méltóság több évtizeden keresztül betöltetlen volt, a főispáni teendőket pedig az alispán látta el.⁸ A vármegye legfelsőbb vezetésében – és nagybirtokosi rétegében – tapasztalható űrt egyértelműen csak Széchy Tamás 1604. évi főispáni kinevezése szüntette meg.⁹ Egészen addig a vármegye köznemesi önkormányzata saját hatáskörben látta el a törvényhatósági funkciókat, szoros együttműködésben azonban a szendrői várkapitánnyal és udvarbírával.¹⁰

5 Az 1588-as dikális összeírás ugyanezen a településeken tünteti fel Korláth Istvánt birtokosként, az 1598. évi házösszeírásban pedig meg sem nevezik név szerint a családot.

6 *Pesty Frigyes*: Gömör vármegyei alispánok II. Századok IX. (1875.) 346.

7 Alispánságai: 1571., 1573. február 23. – Az alispáni hivatalviselések közti időszakban is igen gyakran felbukkan a neve a vármegyei jegyzőkönyvben.

8 Gömör-Kishont vármegye története. Magyarország vármegyéi és városai. Szerk. Borovszky Samu. é. n. 527.

9 *Fallenbüchl Zoltán*: Magyarország főispánjai. Die Obergespane Ungarns 1526–1848. Bp. 1994. 77.

10 A régebbi szakirodalomban azzal a vélekedéssel találkozhatunk, hogy Pathóczy Péter főispánságától (1580) kezdve a szendrői vár kapitányai töltötték be a gömri főispáni méltóságot, amivel gyakorlatilag össze tudták kötni a közigazgatási és hadi ügyek intézését. Ennek igazolása azonban a Gömör vármegyei és a szendrői vár tiszti archontológiájának részletes összeállításáig várat magára, bármennyire is csábítóak legyenek az ebből adódó következtetések. Lásd. Gömör-Kishont vármegye i. m. 527.

Az 1571. évtől fennmaradt Gömör megyei közgyűlési jegyzőkönyvekben Korláth Lázár az alispánságain kívüli időszakban is felbukkan mint különféle bíraskodási ügyekben megbízott személy, így feltételezhetően a tevékenységének legaktívabb szakaszát a vármegyei közigazgatás szolgálatában töltötte.¹¹ Talán éppen ennek köszönhetően tarthatta fontosnak fia megfelelő oktatását is, ami nagyban meg is alapozta pályafutását, még ha nem is a vármegyei közigazgatásban kamatoztatta a megszerzett tudást. Korláth István saját bevallása szerint tizenöt éves koráig járt iskolába, ahol egészen kiválóan megtanult írni és olvasni, amiről saját kézzel írott levelei is tanúskodnak. Mivel az iskolai tanulmányainak csak a végpontja ismert, így nem tudjuk, hogy hány évfolyamot végzett el, de a betűvetésen és a klasszikus műveltség alapjainak elsajátításához szükséges időn kívül – amely három évet vett igénybe – bizonyára többet, bár latin nyelvű levél egyelőre nem ismert tőle, csupán a magyar nyelvű leveleinek latin címzéséből és megszólító soraiból következtethetünk a magasabb képzettségre. Pályafutása során kapott megbízatásai azonban tovább erősítik, hogy az átlagos köznemesi műveltségtől magasabb szintet érhetett el még akkor is, ha tudjuk, hogy Felső-Magyarországon a nemesség legalsó rétegiben is nagyobb presztízse volt a tudásnak, illetve a hegyaljai sűrű iskolahálózatnak köszönhetően jóval nagyobb volt az írni-olvasni tudó kisknemesek száma is, mint az ország nyugati részében.¹² Korláth István tehát a 16. század végére formálódó magasabb szellemi műveltségű köznemesi réteghez, az ún. „deákos osztályhoz” tartozott, akiknek tudása kiterjedt a latin nyelv nem túl magas szintű ismeretére, némi retorikai képzettséggel rendelkeztek, és bizonyos szinten járatosak voltak a hazai irodalomban. Mindezt a tudást a vármegyei közelet mellett a végvárok irányító testületében, vagy egy-egy főnemes melletti szerviensi szolgálat során tudták kamatoztatni, mint ahogy ezt számos, elsősorban nyugat-dunántúli példa is bizonyítja.¹³

11 *Tóth Péter*: Gömör vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái – Borsodi Levéltári Füzetek 35. Miskolc, 1996. passim.

12 *Tóth István György*: Mivelhogy magad írást nem tudsz... Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkori Magyarországon. Bp. 1996. 134–139.; *Dienes Dénes*: Minthogy immár schola mestert tartanak... Református iskolák Felső-Magyarországon 1596–1672. Sárospatak 2000. 9–30.

13 *Varga J. János*: A katonáskodó nemesség szellemi és anyagi műveltsége a XVI–XVII. században. In: *Az értelmiség Magyarországon a 16–17. században*. Szerk. Zombori István. Szeged 1988. 119–130.

Apja 1576–1577 telén bekövetkezett halálakor Korláth István még kiskorú volt, így a gyámságot anyja, Putnoky Zsófia vette át felette, aki a gyászév leteltét ki sem várva, még ebben az évben Zsóry Pál felesége lett.¹⁴ Zsóry is a gömöri köznemesség aktív szereplői közé tartozott, aki szintén több alkalommal viselte az alispánságot, sőt, 1577 októbere és 1578 májusa között a Szendrő köre szervezett tekintélyes kamarai váruradalom udvarbírája volt.¹⁵ Ez utóbbi tisztségnek különös jelentőséget tulajdoníthatunk, ugyanis Szendrő vára és a fenntartására szervezett birtokegyüttes a borsod-gömör-tornai régió gazdasági, katonai és igazgatási centrumává vált a 16. század végére. Ez a változás a török hódoltság észak-északkeleti irányú terjeszkedésével, illetve a török elleni védelmi rendszer kiépítésével állt szoros összefüggésben. Az oszmánok az 1552. évi hadjárata során számos nógrádi várat (Szécsény, Hollókő, Buják), két évvel később pedig a kulcsfontosságú Füleket is elfoglalták, ezzel hatalmas éket vágva a Bányavidék és az ország keleti részei közé. A török terjeszkedés ellensúlyozására az 1550-es évek végétől szerveződő végvidéki főkapitányságok sorában legkésőbb a Kassa központtal működő felső-magyarországi főkapitányságot hozták létre. Ennek folyamán igyekeztek a stratégiai fontosságú várakat az uralkodó számára lefoglalni és a végvári szervezetbe betagolni. Így került sor Lazarus von Schwendi 1565–1566. évi hadjárata során Bebek György Gömör és Torna megyei várainak, köztük Szendrő várának elfoglalására, amely Eger és Szatmár mellett Felső-Magyarország védelmi rendszerében kiemelt szerepet kapott. Érdemes megjegyezni, hogy Bebek György halálát követően az egész egykori Bebek-vagyon az uralkodóra szállt, ami a térség társadalmi viszonyait sem hagyta érintetlenül. A Bebek család levéltára ugyan nem maradt ránk, de feltehetően a korabeli arisztokrata famíliákhoz hasonlóan kiterjedt szerviensi körrel rendelkezettek a régióban, ami a vármegyei igazgatásban, a hatalmas uradalmak gazdálkodásában és a hadügyek terén is központi szerepet játszhatott. Bebek birtokainak lefoglalása és halála után meginduló változások tehát alapvetően új situációt teremtek – amire az alispáni tisztség esetén már utaltam is –, ugyanis az

14 Gömör vármegye 1577. április 22-én tartott közgyűlésén említik először néha Korláth Lázár özvegyeként Putnoky Zsófiát. Lásd. *Tóth P.*: Gömör I. i. m. 134.

15 XVI. századi uradalmi utasítások. Utasítások a kamarai uradalmak prefektusai, udvarbírái és ellenőrei részére. I-II. köt. Szerk. Kenyeres István Bp. 2002. II. köt. 607.

addigi mindenható patrónus helyét közvetetten az uralkodó, közvetlenül pedig a Szepesi Kamara, a kassai főkapitány, illetve az alájuk rendelt gazdasági és katonai beosztottak vették át, amihez nyilvánvalóan a vármegyei nemességnek is alkalmazkodni kellett. Szendrő körül önálló várszervezetet hoztak létre, vagyis a szendrői főkapitány alá osztották be Balogh, Putnok, Szádvár és Krasznahorka várait. A várban és az alatta elterülő mezővárosban igen komoly haderő állomásozott: 1571-ben 424 német gyalogost és 257 lovast, hat évvel később pedig egy zászlóalj német gyalogos mellett 80 puskást, 200 könnyűlovaszt és 50 magyar gyalogost írtak össze.¹⁶ Szendrő fenntartására egy 24 faluból és négy mezővárosból álló tekintélyes birtokkomplexumot alakítottak ki, Borsod vármegyei tizedkörzeteket rendeltek hozzá, illetve Abaúj, Borsod, Gömör, Sáros, Szepes és Torna vármegyék jobbágyi munkaerejét (gratuitus labor) használhatták az építkezésekhez.¹⁷ A vár falai és katonasága nyújtotta biztonságnak köszönhetően Borsod és Gömör vármegyék is leginkább Szendrőn tartották a közgyűléseiket. A palánkkal körülvett alsóvár, pontosabban mezőváros a környékbeli vagyonosabb nemesség számára is egyre vonzóbbá vált. Már az 1580-as évektől megindult a nemesek betelepülése Szendrőre. Ezen belül is a város déli palánkjától a református templomig húzódó Gerse utcában épültek sorra a nemesi kúriák. Itt rendelkeztek telekkel a Puthnokyak is, akiktől a század végére némi hatalmaskodás révén sikerült megszereznie Korláth Istvánnak a Gerse utcai házat és itt berendezkednie, noha alkapitányként, majd kapitányként a felső várban élt.¹⁸

16 *Kenyeres I.*: Uradalmi utasítások II. i. m. 605–606.

17 *H. Németh István*: Kassai polgárok és katonák a 16. században. (A hadsereg beköltöztetésével járó társadalmi és közigazgatási jelenségek a felső-magyarországi városok életében a Mohácsot követő évtizedekben.) *Levéltári Közlemények* 68 (1997/1-2.)150.

18 A házhely Korláth István nagynénje, Puthnoky Zsuzsanna birtokában volt, aki 1597 előtt elhalálozott. Korláth a hátrahagyott gyermekeinek gyámjaként járt el, és 1597-ben erőszakkal foglalták el Zolthay István főkapitánnyal a szendrői házat Zsuzsanna férjétől, Csathó Imrétől. Ezt követően itt rendezkedhetett be Korláth, „mint hogy nem lehetett az töröktől másut báhorságos lakásom”. *MNL HML. XII-1. 13. köt. 1009.*; *Gyulai Éva*: A törökkori mezőváros társadalma és gazdálkodása. In: *Szendrő monográfiája*. Szerk. Veres László – Viga Gyula. Szendrő 2002. 198.; *Bodnár Tamás*: Topográfiai és genealógiai kapcsolatok a kora újkori vég Szendrő városában. A Herman Ottó Múzeum évkönyve 47. (2008.) 305–327.

Korláth István tehát egy olyan köznemesi család leszármazottja volt, akik a vármegyei igazgatásban igen aktív szerepet vállaltak és családi kapcsolatszerüket is e körben építették, birtokaik azonban egyre kiszolgáltatottabb helyzetbe kerültek. Korláth az 1580-as évek közepére érhetett el a nagykorúságot, azonban erről az időszakról kevés adat ismert, pedig meghatározó események történtek vele. Az egyik meghatározó esemény a házasságkötése Barna Annával, Barna Ferenc gömöri alispán és szendrői alkapitány (1578) lányával, akiről még 1625-ben megfogalmazott végrendeletében is, mint „az én szegény Istenben el nyugot szerelmes feleségem” emlékezett meg.¹⁹ A házasság egy igen kiterjedt atyafiságba csatolta Korláthot, ami a kapcsolati tőke mellett jelentős birtokgyarapodással is járt, ami tovább erősítette Korláth helyi érdekeltségeit.²⁰ Minden adott volt tehát ahhoz, hogy a családi hagyományokat követve ő is a vármegyei nemesség aktív tagja legyen. Az 1593-ban kiújuló török háború azonban egy nem várt fordulatot eredményezett, amire rövid életrajzi visszatekintésében igen meglepő módon úgy emlékezett vissza, hogy „két esztendő forgásában Geör vármegyei hadnagy voltam”, aminek az erődváros elfoglalása vetett véget.²¹ A rendelkezésre álló források ugyan nem adnak választ arra, hogyan került az ország keleti feléből Győr vármegyébe, és pontosan mit is jelent a vármegyei hadnagyság, az itteni szolgálatának két éves időtartamából kiindulva azonban megpróbálhatunk némi magyarázattal szolgálni. Győr 1594-es elfoglalásakor ugyanis Ferdinand zu Hardegg gróf volt a vár parancsnoka, egyben a győri végvidék főkapitánya, amely tisztségeket – Korláth István hadnagyságához hasonlóan – két éven keresztül töltötte be. Ezt megelőzően azonban közel egy évtizeden át Felső-Magyarországon szolgált, legutoljára megbízott felső-magyarországi főkapitányként.²² Kassáról tehát egyenesen Győrbe került át, ahol 200 huszár közvetlenül a főkapitány alárendeltségében szolgált két hadnagy veze-

19 MNL HML. XII-1. 13. köt. 1008.

20 *Forgon M.*: Gömör-Kishont i. m. 71–75

21 MNL OL E 190. d. 2. No. 443. fol 260. v.

22 *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. (Minta egy készülő főkapitányi archontológiai és „életrajzi lexikonból”). *Történelmi Szemle* 39. (1997/2.) 273.

tésével.²³ Hogy Korláth is köztük volt-e, vagy esetleg ő maga volt az egyik hadnagy, csak további kutatásokkal tisztázható. A győri hadnagyság azonban már bizonyos harcedzettséget és katonai tapasztalatokat feltételez, amit még a hosszú háború kitörése előtt, szűkebb pátriájában szerezhettek meg. A drinápolyi békekötés (1568) utáni „háborús békeévek” alatt ugyanis szinte folyamatos volt a konfrontáció az ország középső és északkeleti részében is. A Szendrő és Eger közti vidéket ebben az időszakban Fülekről tartották folyamatos nyomás alatt a törökök. A mindennapos kisebb létszámú adószedő portyázások mellett nem volt ritka a több száz vagy akár több ezer főt felvonultató nyílt összecsapás sem, mint amilyen Szikszó mezőváros körül több ízben is kialakult. Ezek közül a legismertebb a harmadik, 1588. október 8-án vívott, Tardi György által meg is énekelt szikszói csata volt, amelyben Rákóczi Zsigmond parancsnoksága alatt mintegy 2500 magyar végvári katonára csapott össze a négyszeres létszámfölényben lévő török csapatokkal.²⁴ Korláthnak tehát bőven volt alkalma tapasztalatokat gyűjteni a hadviselés különböző formáiban a háború kitörése előtt is a „végeknek vitézlő oskolájában”, többek között Rákóczi Zsigmond, Balassi Ferenc és Serényi Gábor mellett. A legvalószínűbb azonban az, hogy Széchy Tamás környezetében kezdte a katonai szolgálatot az ifjú Korláth. Rimaszécsi Széchy (III.) Tamás az 1580-as évek végén és az 1590-es évek elején több alkalommal is Szendrő kapitánya volt, azonban az ország nyugati részében is komoly érdeklődései voltak. Miután 1570-ben Széchy Margit halálával kihalt a család felsőlendvai ága,²⁵ Tamás igen jelentős birtokokat örökölt és vásárolt meg Győr, Vas és Zala megyékben.²⁶ Bocskai felkelésének lezárásában aktívan közreműködött, majd azt követően hajdúcsapatok szervezésével jelentős szerepet játszott Mátyás főherceg hatalomra segítésében is, amit 1608-tól főudvarmesteri, 1610-től pedig étekfogómesteri méltósággal jutalmaztak, de ezekkel párhuzamosan 1609-től haláláig (1618) dunántúli főkapitány és egy rövidebb ide-

23 *Pálffy Géza*: A Császárváros védelmében. A Győri Főkapitányság története 1526–1598. Győr 1999. 182.

24 *Szabó András*: Az 1588-as szikszói csata és propagandája. *Hadtörténelmi Közlemények* 112. (1999/4.) 851–860.; Tardi György *historiás éneke „Historia Szikszoiensis”*

25 *Reiszig Ede*: A Felsőlendvai Széchy-család. Második közlemény. *Turul* 1942. 1-2. füzet. 63–73.

26 *Acsády Ignác*: A Széchyek Murányban. I. közlemény. *Századok* 19. (1885) 22–47.

ig a Kanizsával szembeni végek főkapitánya is volt.²⁷ Pályafutásának egyes állomásai a szendrői kapitányságtól a főudvarmesterségig számos ponton összefüggésbe hozhatóak Korláth István életének fontos eseményeivel is. A közvetlen kapcsolatra Korláth és Széchy között azonban csak az 1608 tavaszán szervezett hajdúfelkelés ügyeiben született két levél utal. A Korláth által írt levelek tartalmára alább még visszatérek, itt csak a kettőjük közti bizalmas kapcsolat meghatározására térek ki. Korláth ekkor már legalább öt éve Szendrő főkapitánya volt, a közvetlen felettese pedig a felső-magyarországi főkapitány (ekkor Mágóchy Ferenc), ennek ellenére 1608. március 29-én Széchy utasításait követve kettejük aláírásával küldött beszámoló a hajdúk gyülekezéséről Rákóczi Zsigmondnak, majd a két nappal később érkezett választ továbbküldte „Széchy György uramnak” Aggtelekre.²⁸ Elképzelhető ugyan, hogy a helyzet miatt Széchynek rendkívüli felhatalmazása volt a hajdúfelkelés szervezésére, és ennek tudható be Korláth együttműködése, de bizonyára a rangbeli különbség is jelentősen közrejátszott kettejük közel sem egyenlő partneri viszonyában.²⁹ Mindez abból a szempontból különösen fontos, hogy még pontosabban megállapíthassuk Korláth társadalmi helyzetét, vagyis azt, hogy a katonáskodó nemesség hierarchiájában milyen helyet foglalt el. A korszakban ugyanis a Korláthhoz hasonló tehetősebb és művelt nemesek egy-egy fontosabb tisztséget betöltő főnemes pártfogó bizalmát élvezve juthattak magasabb pozíciókba mind vármegyei, mind pedig katonai pályán, akár a patrónus magánföldesúri hadseregéről vagy végvári szolgáltról legyen is szó. Kiváló esettanulmányok készültek arról, hogy hogyan kapcsolódott össze a vármegyei és hadügyigazgatás egy-egy nagybirtokos főnemes kiterjedt szervienti körén keresztül,³⁰ a tanulmányok azonban szinte kivétel nélkül a nyugat-magyarországi régióra koncentrálnak, ahol sokkal nagyobb hangsúly helyeződött a török elleni védelemre. Ezáltal

27 *Fallenbüchl Zoltán*: Magyarország főméltóságai 1526–1848. Budapest, 1988. 139.; *Pálffy G.*: Kerületi i. m. 280

28 MNL OL E 190. 1. d. No. 39., 40.

29 Annak ellenére, hogy Széchy Tamás hivatalosan nem tartozott a főnemesi rendbe, vagyis nem rendelkezett bárói diplomával.

30 Egy kiváló historiográfiai áttekintés számos kutatási szemponttal: *Dominkovits Péter*: Főúri udvar – uradalom – vármegye – katolikus egyház. Adatok és szempontok a 17. századi nyugat-dunántúli megyei nemesség mozgástereinek kutatásához. Turul 2008. 33–42.

a nyugat-dunántúli főnemesek némileg eltérő szerepkörbe kerültek, mint az ország keleti területein érdekelt társaik. Mindez nem azt jelenti, hogy Felső-Magyarországon ne az arisztokrácia befolyása érvényesült volna, vagy nem erősödött volna meg itt is a familiaritás szerepe, csupán annyit, hogy a török támadásoktól védettebb területeken kevésbé voltak rászorulva a kis- és középnemesek, hogy az arisztokraták védelmébe húzódjanak. Klasszikus patrónus-kliens viszonyrendszerrel Széchy és Korláth esetében sem beszélhetünk, bár Korláth karrierje igen meredeken kezdett felfelé ívelni az 1590-es évek közepétől: „Geőr meghvételekor azbol az Gemer vármegyei vice ispánságra vonyattattam akaratom ellen, azbenis két esztendeig forgatván magamot, az Szendrei Vice Capitánságra vezettettem, azt hat esztendeig bírván.”³¹ Vagyis a győri szolgálatot követően a főispáni hatáskörre kibővített gömői alispánságot viselhetett két éven keresztül – beszámolója alapján nem teljesen a személyes motivációitól vezérelve –, majd ha a három évtizeddel később készített kronológiája pontos, akkor 1596-tól Szendrő alkapitánya lett. Ebben az évben esett el a felső-magyarországi védelmi vonal egyik kulcspontjának számító Eger, így ettől kezdve Szendrő jelentősége még nagyobb lett. A szendrői kapitány hatásköre ráadásul kibővült a császári zsoldban szolgáló, jelentős létszámú hajdúcsapatok megszervezésével, amiben a német származású főkapitány, Johann Rottal mellett Korláthnak is nagy szerepe lehetett.³² Vicekapitányként ő látta el a várban szolgáló magyar katonaság feletti parancsnokságot is, valamint rá hárult a vár fenntartására rendelt dézsmák és jövedelmek beszedése, amelyeknek egy részét a hódoltsági területekről kellett behajtani.³³ A feladat tehát igen összetett volt, ami katonai kvalitások mellett kiváló kompromisszumkésztséget igényelt, különösen a hajdúk esetében, de a századfordulót követő időszakban a német és a magyar katonaság viszonya sem lehetett zökkenőmentes.

Korláth István tehát szendrői alkapitány volt, amikor Németh Balázs és Lippai Balázs hajdúgenerálisok 1604 októberének végén átkeltek a Tiszán, hogy a szabad királyi városok mellett a felső-magyarországi várakat is megnyerjék Bocskai mellé. A szendrői eseményekről a vár egyik német muskétása szá-

31 MNL OL E 190. d. 2. No. 443. fol 260. v.

32 *Borovszky Samu*: Szendrő vára. Bp. 1908. 8.

33 *Gyulai É.*: A törökkori mezőváros i. m. 204.

molt be néhány héttel a vár feladását követően, Bécsben tartott kihallgatáson. Németh Balázs 500 lovassal vonult a vár alá, és megadásra szólította fel a vár német parancsnokát. A kapitány a magyar hadnaggyal, Korláth Istvánval tanácskozta meg a dolgot, és nem sokkal később a feladás mellett döntött. Még aznap, amikor Németh ostrom alá vette a várat, külön német és külön a magyar részről is követeket küldtek a hajdúgenerálishoz. Németh szabad elvonulást ígért a német zsoldosoknak, amit később azonban mégsem tartottak be, és a Murány felé vonuló katonák nagy részét levágták a hajdúk. A beszámoló szerint a vár átadását követően a német kapitány és Korláth is a hajdúkhoz ment át.³⁴

A következő néhány hétben elsősorban katonai feladatokat látott el Korláth a hajdúcsapatok mellett. Az 1604. november végén zajlott oszgyáni-edelényi csatában az Oszgyán melletti hegyen felállított tüzérség (2 „öreg ágyú” és 3 tarack) parancsnoka volt.³⁵ A vereség kiheverése után meginduló ellentámadásban a felkelő csapatok parancsnoka, Rhédey Ferenc mellett vett részt a téli hadműveletekben. Ismeretségük bizonyára nem lehetett új keletű, ugyanis Rhédey 1596-tól a frissen visszafoglalt Fülel kapitánya volt a századfordulóig, amikor is hajdúcsapatok szervezése miatt leváltották, majd az erdélyi emigránsokhoz csatlakozott.³⁶ A Felső-Magyarországra vezényelt császári csapatok parancsnoka, Giorgio Basta 1605. január 2-án kelt beszámolójában említi Korláthot, aki Rhédey mellett 2500 hajdú és 600 török élén részt vett Fülel december 20-i bevételében.³⁷

A hadjárat megindulásával párhuzamosan Bocskai kassai udvarában igen komoly döntések születtek a felkelés további sorsát illetően. A Bastával folytatott kiegyezési tárgyalások eredménytelenségét követően döntés született arról, hogy Bocskaiék a Portához fordulnak segítségért, és új alapokra helyezik Magyarország nagyobb részének viszonyát az oszmánokkal. Ehhez egy

34 *Gömöry Gusztáv*: Miképen esett Szendrő vára a hajdúk kezeibe 1604-ben? *Hadtörténelmi Közlemények* 1895. 550–552.

35 *Nagy László*: A császári hadsereg támadása a Bocskai szabadságharc ellen 1604 őszén. *Hadtörténelmi Közlemények* 1956/3-4. sz. 137–138.

36 *Komáromy András*: Rhédey Ferenc váradi kapitány. Első közlemény. *Hadtörténelmi Közlemények* 1894. 6–7.

37 Basta György hadvezér levelezése és iratai 1597–1607 II. kötet. 1602–1607. Szerk.: Veress Endre. Bp. 1913. 565.

ünnepélyes követség Konstantinápolyba küldésére volt szükség.³⁸ A követség előkészítésében Lala Mehmed pasa nagyvezír támogatását élvezték, aki a szultán nevében kiadott *salvus conductus*-sal biztosította Bocskai követének a szabad mozgást a török területeken. Ebben az 1604. december 12–22. között kiadott okmányban azonban nem Korláth István, hanem a követtársa, Kékedi György neve szerepel. Papp Sándor az okmánnyal kapcsolatban felhívja a figyelmet egy nagyon izgalmas problémára. Annak ellenére, hogy külön hangsúlyozták a szövegben, hogy az oltalomlevelet magyarul állították ki, mégis egy európai kézzel írott török fordítása maradt fenn.³⁹ További érdekessége a dokumentumnak, hogy nemcsak a követség idejére volt érvényes, hanem arra az esetre is, ha Kékedi török területekre kényszerülne a későbbiekben.⁴⁰ A magyar nyelvű okmány török fordításának magyarázata talán éppen az lehet, hogy Kékedi élt a felkínált lehetőséggel, és a követi tevékenységének végeztével, ha nem is a hódoltsági területekre költözött, de Bács és Csongrád megyei birtokrészeket vásárolt jelentéktelen összegért, amelyek a birtokában lévő szultáni hitlevél felmutatásával adómentesek és védettek lehettek.⁴¹ Erre abból lehet következtetni, hogy egy hasonló okmányra hivatkozva Korláth István is megpróbálkozott adómentességet biztosítani a hódoltságban fekvő birtokainak. A zsitvatoroki békekötés után fennmaradt problémák elsimítására kirendelt tárgyalóküldöttség 1607. november 19-én kelt beszámolójában arról olvashatunk, hogy „[a]z mi az Korlát István falui dolgát illeti, hogy ő neki az portán szabadságot adott az császár, hogy ne hódoljanak, erre azt mondá [a budai pasa – B.Z.]: Korlát uram az levelet küldje neki had lássa és ő is levelet ad ez mellett, és megoltalmazza.”⁴² Ebből arra következtethetünk, hogy Korláth is a Kékedi Györgyéhez hasonló menlevéllel rendelkezett, ami bizonyára a számára kiállított *salvus conductus* volt.

38 Papp Sándor: *Török szövetség – Habsburg kiegyezés. A Bocskai-felkelés történetéhez.* Bp. 2014. 100–107.

39 Papp S.: *Török szövetség* i. m. 105. 374. lj.

40 Az Erdélyi Múzeum Egyesület gyűjteményében őrizték a dokumentum magyar nyelvű változatát is, ami nyomtatásban is megjelent. Lásd. *Török-Magyarorkori Állam-Okmánytár I.* Pest, 1868. 47–48.

41 Szakály Ferenc: *Magyar adóztatás a török hódoltságban.* Bp. 1891. 148.

42 *Okmányok az 1607. és 1608. évek történetéhez.* Közli: Torma Károly. *Magyar Történelmi Tár* 1867. 146.

Korláth diplomáciai megbízatásának kezdő időpontját tehát nem lehet pontosan meghatározni, de nagyon valószínűnek tűnik, hogy Kékedi György megbízásával egy időben kelt, vagyis már 1604 decemberében.⁴³ Fontosabb kérdésnek tűnik azonban az, hogy mi alapján választották ki a követek személyét. Megbízásuk pontos részletei nem ismertek, de a követség célja igen: szultáni szerződéslevelet (adhname) kérni Bocskai erdélyi fejedelmi legitimációjához és koronát a Magyar Királyság feletti uralmának elismertetése céljából.⁴⁴ Ennek a rendkívüli horderejű feladatnak a végrehajtására Bocskai saját hatáskörében jelölte ki a követek személyét, ugyanis az 1604. november 12-ei kassai gyűlésen a magyar rendek képviselőivel nem esett szó portai követség küldéséről, vagyis nem a magyar rendek választották ki a követeket.⁴⁵ Bocskai tehát 1604 novemberében a közvetlen környezetében lévő személyek közül jelölte ki a Konstantinápolyba küldendő magyar követeket, a kiválasztási szempont pedig döntő mértékben a személyes kvalitás lehetett.⁴⁶ Korláth István műveltsége, hadi és parancsnoki tapasztalatai és feltehetően politikai látóköre is alkalmassá tette a feladatra. A főszerepet ugyanis elsősorban nem a két magyar nemes, hanem a melléjük rendelt Deák Mehmed játszotta, aki már 1604 tavasza óta szoros együttműködésben állt az erdélyi emigránsok-

43 Találkozhatunk olyan utalásokkal, miszerint már közvetlenül Szendrő feladása után is igen komoly feladatokat bíztak rá Bocskai udvarában. Szilágyi Sándor ugyanis az 1604 november elején, a kassai gyűlést megelőzően Lala Mehmed nagyvezírhez küldött követként Korláthot nevezte meg. Lásd: Erdélyi Országgyűlési Emlékek V. Szerk. Szilágyi Sándor. Bp. 1879. 295. Ez volt az első kapcsolatfelvétel a nagyvezír és Bocskaiék között a felkelés kitörése óta. Az 1604. november legelején lezajlott találkozón tájékoztatták a nagyvezírt a felkelők sikereiről, aki biztosította Bocskait a támogatásáról, és kinevezte Magyarország királyává és Erdély fejedelmévé. Az újabb szakirodalom a követség vezetőjeként Bethlen Gábort tartja számon. Lásd. Papp S.: Török szövetség i. m. 96–97.

44 Papp S.: Török szövetség i. m. 107–123.

45 Magyar Országgyűlési Emlékek 10. Szerk. Fraknói Vilmos – Károlyi Árpád. Bp. 1890. 599–612.

46 A Bocskai környezetében tevékenykedő lehetséges diplomaták, mint Rimay János, Melczer János vagy Bocatius az európai uralkodói udvarok meggyőzését tekintették a legfontosabb diplomáciai feladatnak. A Bocskai-felkelés propagandájáról és diplomáciájáról: *Kees Tezselszky – Zászkaliczky Márton: A Bocskai-felkelés és az európai információhálózatok: Hírek, diplomácia és politikai propaganda, 1604–1606.* Aetas 2012/4. 49–120.

kal, főként Bethlen Gáborral.⁴⁷ Bizonyára a török tolmács és bizalmi ember egyengette a két magyar követ ügyeit a portai ügyintézés útvesztőiben. A követség 1605. március 15-én indult útnak, de csak május 5-én értek Konstantinápolyba, mivel egy hónapot Nándorfehérváron időztek. Az oszmán fővárosban folytatott tárgyalások részleteiről Korláth István saját kézzel írott beszámolója jól ismert és több kiadást is megért, ahogyan a követség tárgyalásairól is friss feldolgozás áll rendelkezésre, ezért csak a Korláth személyére vonatkozó részletekre térnek ki.⁴⁸ A követség során három alkalommal is találkozott a birodalom vezetőjével, I. Ahmed (1603–1617) szultánnal, a tárgyalások érdemi részét azonban Lala Mehmed nagyvezírral folytatták. A két katona és érdekes módon Mehmet kihája diplomáciai tapasztalatainak hiányát mutatja, hogy rögtön az első szultáni audiencián sikerült olyan kellemetlen szituációt teremteniük, hogy „az császár is megpirosodék bele”, mivel nemcsak a szultánnál kezdeményezték a megerősítő okmány kiállítását, hanem a jelen lévő „fővezértől, janicsár agától és főmuftitól kezek írása és pecsétek alatt való athnamét” kértek.⁴⁹

A kért szerződéslevelet egy héttel később kapták meg, amit egyeztettek a náluk lévő mintapéldánnyal – amit Szapolyai János 1528-ban Szulejmán szultántól kapott adhnáméjával azonosítottak –, majd a korrekciók végrehajtását követően visszavitték és kérelmezték a módosítások elfogadását. Jól mutatja a követek szűk mozgásterét, hogy mikor a Radu Şerban havasalföldi vajda eltávolításával kapcsolatos kéréseket tolmácsolták, a nagyvezír rögtönzött megoldásként egy csausz és egy néhány ezer fős sereg kíséretében valamelyikük odaküldését tűzte napirendre, hogy megnyerjék Radut Bocskai támogatására. Erre azonban felhatalmazásuk nem lévén mentegetőzésre kényszerültek: „az Istenért kéjük, felséged megbocsássa, véteknek ne tulajdo-

47 Papp S.: Török szövetség i. m. 72. 244. lj. A későbbiekben Báthori Gábor megbuktatásában és Bethlen Gábor hatalomra jutásában is komoly diplomáciai szerepet játszott a magyar származású dragomán.

48 Korláth István jelentésének eredeti példánya: MNL OL P 108. Rep. 46 Fasc. G. No. 240. A kézírás alapján egyértelmű, hogy a jelentést Korláth István vetette papírra. Nyomtatásban megjelent változatok: Nagy László: Okmányok a Bocskai szabadságharc idejéből. Hadtörténeti Közlemények 2 (1956). 291-332. Bocskai kíséretében a Rákosmezőn. Közreadja Csonka Ferenc és Szakály Ferenc. Bp. 1988. 159-169.

49 MNL OL P 108. Rep. 46 Fasc. G. No. 240. fol. 444. v.

nítsa, mert nincs kivel felőle tanácskoznunk”.⁵⁰ A havasalföldi vajda meggyőzésének feladata végül Kékedinek jutott, Korláth István pedig ezzel párhuzamosan „az vezérrel együtt az koronát hozza Bocskainak”.⁵¹

A török korona kérdése hosszú ideje a Bocskai-felkelés egyik legvitatottabb pontja mind a korona eredete, mind pedig az általa kifejezett szimbolikus jelentéstartalom tekintetében. Ebből a szerteágazó és sok irányból megközelíthető kérdéskörből csak annyit emelnék ki, hogy Korláth István és követő társai teljes mértékben azonosulni tudott Bocskai koncepciójával, vagyis ahogy maguk fogalmazták meg: „az nagy irgalmú Istentől adatott és az hatalmas szultán Ahmet császártól engedtetett, magyar nemzetségnek örömeire való magyarországi királyságát... és az magyar nemzetből álló királyságnak talpára való állatásáért.”⁵² A felkelés társadalmi támogatottságára vonatkozó kutatások újabban kimutatták azonban, hogy a Magyar Királyság rendjei a katonai sikerek és a szerencsi fejedelmválasztás ellenére sem álltak döntő mértékben Bocskai oldalára, amiben az játszotta a legnagyobb szerepet, hogy ez a török fennhatóság kényszerű elismerésével járt volna.⁵³ Ennek fényében talán nem véletlen, hogy a török szövetség megkötésére kijelölt ünnepélyes küldöttség tagjai, noha a feladat hordereje indokoltta tette volna, mégsem a Bocskai mellé állt arisztokrácia köréből, hanem a köznemesség soraiból lettek kiválasztva. Korláth István pedig alighanem egy elismert és reprezentáns tagja volt a felső-magyarországi köznemességnek, akiket a leginkább sújtott az elhúzódozó háború pusztítása, valamint a rendi jogokat és a vallásszabadságot egyaránt sértő uralkodói rendelkezések és a katonai vezetők visszaélései, ahogy ennek a gálszécsi gyűlésen hangot is adtak.

Ennek ellenére követi megbízatásának teljesítését követően Korláth nem kapcsolódott be a politikai életbe. Az 1605 ősztől meginduló korponai tárgyalások folyamán a neve csupán egyszer tűnik fel, egy Konstantinápolyba

50 MNL OL P 108. Rep. 46 Fasc. G. No. 240. fol. 447. r.

51 Gyulaffi Lestár történeti maradványai. (II. bef. közl.) Közli: Szilágyi Sándor. Magyar Történelmi Tár 1893. 195. 223. Gyulaffy Lestár közöl adatokat Kékedi sikeres havasalföldi küldetéséről, ami után Brassót is sikerült megnyernie Bocskai számára.

52 Csonka F. – Szakály F.: Bocskai kíséretében i. m. 159.

53 Pálffy Géza: Győztes szabadságharc, vagy egy sokféle sikert hozó felkelés? A magyar királysági rendek és Bocskai István mozgalma (1604–1608). Századok füzetek 3. Bp. 2009. 28–36., 48–50.

küldendő követség tagjaként, amelyben végül mégsem vett részt.⁵⁴ Valószínűleg már 1605 végén vagy 1606 elején Szendrő várának kapitányává nevezték ki, amit más egyéb tisztségek mellett a következő tizennyolc évben megszakítás nélkül be is töltött.⁵⁵ A Bocskai halála utáni hatalomváltás sem okozott különösebb változást a pályafutásában. 1607. február 17-én osgyáni Bakos Gábor a Felső-Magyarországra küldött királyi megbízottak instrukciója alapján probléma nélkül eskette fel Korláthot és a várban lévő katonaságot a király hűségére.⁵⁶

A szendrői főkapitányi teendők nem sokban változhattak meg a Bocskai előtti állapotokhoz képest. Jól bizonyítja ezt a második hajdúfelkelésben betöltött szerepe, amikor is 1608. március végén hajdúcsapatokat toboroztak Mátyás főherceg oldalára egy Rudolffal szembeni esetleges összecsapás okán. Korláth a Miskolc és Putnok körül, illetve a Varbó völgyében táborozó hajdúk toborzásával vette ki a részét a készülődésből, és a Rákóczi Zsigmondtól kapott pénzt osztotta szét azok között, akik „ő felsége hívsége mellé kötelezik magokat, és velünk egyet értvén édes hazánkért készek velünk élni halni”.⁵⁷ Április elején hatezer hajdú csatlakozott Mátyás főherceg Pozsony mellett gyülekező táborához, és részt is vettek a Rudolf június 18-i lemondásával végződő csehországi eseményekben.⁵⁸ Ebben Korláth azonban már nem vett részt.⁵⁹ Ennek ellenére Mátyás trónra lépése talán nem is várt elismerést hozott számára, ugyanis a november 19-ei pozsonyi koronázáson aransarkantyús vitézzé avatták Homonnai György, Bornemissza János és

54 Magyar Országgyűlési Emlékek 11. 1605–1606. Szerk. Károlyi Árpád. Bp. 1899. 454.

55 „Vice kapitányságból fő kapitányságra vonattattam, azt is tizennyolc esztendeig viseltem tisztességesen, s hasznosan is édes nemzetemnek tökéletesen való forgolodásomval s uraimnak hűséges szolgálatomval...” MNL OL E 190. 1. doboz. No. 443. fol. 260. r.

56 Bakos János jelentése Thurzó György és Forgách Zsigmond királyi megbízottaknak. 1607. feb. 19. ÖStA (Österreichisches Staatsarchiv), HKA (Finanz- und Hofkammerarchiv), Vermischte Ungarische Gegenstände r. Nr. (rote Nummer). 50/A fol. 120, 123. Korláth reverzálisának eredeti példánya: Uo. fol. 87.

57 MNL OL E 190. 1. d. No. 40. fol. 77. r. Korláth István levele Rákóczi Zsigmondnak. 1608. április 1.

58 *Nyakas Miklós: A második hajdúfelkelés (1607–1608)*. In: Báthory Gábor és kora. Szerk. Papp Klára – Jenei-Tóth Annamária – Ulrich Attila. Debrecen 2009. 334–336.

59 1608. június 15-én Szendrőből írt levelet Rákóczi Lajosnak. MNL OL E 190. 1. d. No. 45. fol 87. r.

igen meglepő módon Kékedi György mellett.⁶⁰ Aranysarkantyúsi címet elsősorban főnemesi családok leszármazottainak adományoztak a frissen megkoronázott magyar uralkodók, köznemeseknek jóval ritkábban járt ki ez a megtiszteltetés, amit harcokban szerzett érdemek vagy az uralkodónak tett más egyéb szolgálatok fejében érdemelhettek ki. Egyelőre megválaszolatlanul kell hagynom a kérdést, hogy Bocskai egykori koronakerő diplomatái mivel érdemelheték ezt ki II. Mátyásnál.

Ezt követően azonban a katonai szolgálat mellett már politikai jellegű megbízásokat is teljesített. Az 1609. évi országgyűlésen Borsod vármegye követeként vett részt, melynek főispánja ekkor Forgách Zsigmond volt, aki felső-magyarországi főkapitányként egyben a közvetlen katonai felettese is volt kilenc éven keresztül.⁶¹ A Bocskai melletti tevékenysége ellenére úgy tűnik, hogy az 1610-es évek közepére maradéktalanul el tudta nyerni Forgách bizalmát, de a Rákóczi család tagjaival, kezdetben Lajossal – akit több alkalommal is atyafiának nevez –, majd a két unokaöccsével, Zsigmonddal és Györggyel is bizalmas kapcsolatba került.⁶² Az egyik 1615. október 5-én keltezett leveléből, amelyet a Rákóczi fivéreknek címzett, némi bepillantást nyerhetünk a szendrői kapitány mozgalmas hétköznapijaiba: a várbeli katonaság mellett az uralkodó szolgálatába állt hajdúk, elsősorban a Fekete Péter és Egri István közti vitás kérdés tisztázása mellett az őszi aratás ügyeit is intéznie kell, amit azonban megnehezített, hogy „nagy hirtelen Bécsben kellett indulnom”. De kiküldött katonái révén folyamatos kapcsolatban volt Kassával is, illetve az egri törökökön is rajta tartotta a szemét, ahová nyolcszáz kopjást küldött a vezír.⁶³ Sokoldalúságát mutatja a szendrői várban folytatott építkezés is. A Bocskai halála után készített szendrői inventáriumhoz Bakos János hozzáfűzte, hogy „ez az hely, ki ennek az darab földnek fő végháza volna, oly állapotban vagon, ... hogy egész országul sem győz-

60 Szepsi Laczkó Máté krónikája. In: Erdélyi Történelmi Adatok. III. kötet. Szerk. Mikó Imre. Kolozsvár 1858. 124.

61 *Gyulai É.*: Törökkori i. m. 204.

62 Oklevelek a Homonnai-féle mozgalom történetéhez. Közli: Szilágyi Sándor. Magyar Történelmi Tár. 1881. 444.; MNL OL E 190. 1. d. No. 39, 40, 45, 146, 443.

63 MNL OL E 190. 1. d. No. 146. Korláth István levele Rákóczi Györgynek és Zsigmondnak, 1615. október 5.

nénk megépíteni azt”.⁶⁴ A javítási munkák Korláth főkapitányságának második felében zajlottak nagyobb intenzitással, mely során felújították az alsóvár körüli palánkot, kimélyítették az árkokat, és egy kőbástyát is építettek. Mindehhez Sáros, Borsod és Gömör vármegyék jobbágyi ingyenmunkáját és a Szepesi Kamara anyagi támogatását kellett megszereznie a főkapitánynak, amiben a köszvény már egyre gyakrabban akadályozta.⁶⁵

Bethlen Gábor 1619 augusztusában megindított hadjárata, majd szeptemberi kassai bevonulása után nem sokkal Korláth ismét az események sűrűjébe került. A szendrői főkapitány ekkorra már, ha nem is országos hírnévvel, de Felső-Magyarországon komoly ismeretséggel bírt, és a Kassára érkező fejedelmet is személyes ismerősként fogadhatta. A szeptember 21-én tartott kassai részgyűlésen már a jelen lévő magyar rendek választották meg a Konstantinápolyba küldendő követként Korláth Istvánt, de szinte biztosra vehető, hogy Bethlen hathatós közreműködése is közrejátszott a választásban.⁶⁶ A szituáció több szempontból is hasonló volt a Bocskai-felkelés első időszakához, egyetlen rendkívül fontos momentumot leszámítva, hogy akkor az Oszmán Birodalom hadban állt a Magyar Királysággal. Ennek jelentőségét Korláth is pontosan érezhette. Míg ugyanis 1605 nyarán alig várták Bocskai küldöttét, hogy hivatalosan is megerősíthessék a szövetséget, és megküldhessék a kinevező okmányokat, addig 1619 decemberében közel egy hétig várakozott Konstantinápoly elővárosában, mire egyáltalán beengedték a fővárosba. Ebben a Portán lévő Habsburg ügyvivőnek, Micheal Starzernnek és a Ludwig von Moraldt főkövetnek a munkája áll a háttérben, ugyanis a béke megőrzése okán nem tartották szerencsésnek, ha a szeráj hivatalosan fogadja II. Ferdinánd lázadó alattvalóit.⁶⁷ De ezt követően sem sikerült teljesítenie követi feladatait – amit az instrukciója hiányában pontosan nem is ismerünk –, ugyanis a szultán vonakodott fogadni a Bethlen mellé állt magyarországi rendek követét. Sőt, Mehmed pasa nagyvezír december 14-i követfoga-

64 ÖStA HKA VUGG r. Nr. 50/A fol. 120. v.

65 MNL OL E 173. (Archivum familiae Dóczy) 2. d. fol. 191. r. v. Korláth István levele Dóczy András felső-magyarországi főkapitánynak. 1619. március 17.

66 Oklevelek Bethlen Gábor 1619–20-ki hadjáratai történetéhez. Közli: Szilágyi Sándor. In. Magyar Történelmi Tár. IV. 1857. 196.

67 Papp Sándor: Bethlen Gábor, a Magyar Királyság és a Porta (1619–1629). Századok 145. (2011/1.) 940.

dása alkalmával hangot adott annak is, hogy „az ország akkor épen együtt nem volt mikor téged küldtek, hanem csak az országnak egy része; mert te Kassáruul jöttél ide, hát mit szólasz ország nevével?”⁶⁸ Korláth megítélésén az sem sokat változtatott, hogy a nagyvezírt néhány nappal később leváltották. II. Oszmán szultán tanítója, Ömer hodzsa ugyan felajánlotta a segítségét abban, hogy a szultán fogadja Korláthot mint a magyar rendek követét, ebből azonban semmi sem lett.⁶⁹ 1620 áprilisában úgy kellett hazaindulnia Korláthnak, hogy nem tudta teljesíteni a rá bízott feladatot, ami nem személyes kudarcra volt, hanem a nagypolitikai érdekek hiúsították meg.⁷⁰

Jól mutatja ezt, hogy második portai útvjáról visszatérve jutott katonai karrierje csúcsára, amikor Bethlen Gábor felső-magyarországi főkapitány-nyá nevezte ki a sokat tapasztalt, hatvan év körüli katonát. Ekkor már több mint két évtizede szolgált magas beosztásban, így az északkeleti országrész ügyeinek intézésében igen komoly tapasztalatai voltak, Bethlen Gábor pedig a szakmailag legalkalmasabb személyeket igyekezett alkalmazásába fogadni a nikolsburgi szerződésben neki átadott hét felső-magyarországi vármege igazgatásában.⁷¹ Korláth három és fél éven keresztül viselte a méltóságot, amit bevallása szerint szintén akarata ellenére kapott meg.⁷² A pozíció egyértelműen Bethlen Gábor bizalmi állása volt, feladatait tekintve azonban megegyezhetett a központi Habsburg hadügyigazgatásban instruált főkapitányi feladatkörrel, vagyis nagyobb részben katonai és ezzel összefüggő igazságszolgáltatási feladatokkal járt. Ilyen magas pozícióba a 17. század folyamán már igen ritkán kerültek köznemesek, aminek okát Korláth is pontosan

68 *Szalay László*: Galantai gróf Esterházy Miklós Magyarországnak nádora. I. Pest 1863. 106. Korláth István jelentése 1619. december 23.

69 *Borsos Tamás*: Vásárhelytől a Fényes Portáig. Emlékiratok. Levelek. Szerk. Kocziány László. Bukarest, 1972. 389.

70 A legfontosabb feladat a török pártfogás megszerzése lett volna, amit a Korláth mellett tevékenykedő Balassi Ferenc és Borsos Tamás is a legfontosabb feladatuknak tekintettek. Lásd.: *Péter Katalin*: Bethlen Gábor magyar királysága; az országegyesítés és a Porta. Századok 117. (1983/1.); *Papp S.*: Bethlen Gábor i. m.

71 *Borbély Zoltán*: Bethlen Gábor tisztviselei Felső-Magyarországon. In: *KoraújkorÁSZ: Koraújkor-történettel foglalkozó doktoranduszok tanulmányai*. Szerk. Kádár Zsófia – Kökényesi Zsolt – Mitropulos Anna. Bp. 2014. 31–49.

72 „...az szendrői tisztem után ez Cassai tisztre vona ő Felsege akaratom ellen kiben im harmadfél esztendeig csetlerttem botlottam...” MNL OL E 190. 2. d. No. 443. fol. 260. v.

érzékelt. Közvetlenül a lemondása előtt, 1624. október 21-én azt írta Rákóczi Györgynek, hogy „én nekem sem értékem, sem eszem, sem egészségem nem volt az teher viselésére”, azonban legalább ilyen súlyos érvként hozza fel azt is, hogy „nem nemes embert illetet volna ez az tiszt ez előttis, hanem az mint régi időben ez ilyen szép darab tartománynak és rajta lakó uraknak, fő embereknek s ennyi vármegyéknek s végháznak directióját nemes ember dirigálja, igen illetlen”.⁷³ Vagyis ambivalensnek érezte a betöltött pozícióját a köznemesi rangjával. Maga helyett Perényi Ferencet javasolta főkapitánynak, aki „régii nagy nemzetből való”, alkaptánynak pedig komáját, Bornemissza Jánost ajánlotta Bethlen figyelmébe, aki el is fogadta Korláth javaslatát.

1624 végén önként vált meg a főkapitányi tisztségtől Korláth, amit a fejedelem csak nehezen akart elfogadni, és a lemondást követően is biztosított számára egy lakóházat, „hogy generálisunk mellett fő tanácsunk levén continue Kassán resideáljon”.⁷⁴ Ezt követően már csak az 1625. szeptember 24-én, Kassán írott végrendelete ismert tőle, melyben felosztotta birtokait fia, Korláth Ferenc és három lánya, Kata, Anna és Judit, illetve nővére megözvegyült gyermekei között.⁷⁵ A birtokok elosztásából ugyan nem derül ki, hogy mikor szerezte őket, de Bethlen Gábor fejedelemsége alatt jelentősebben gyarapodhatott a vagyon, ugyanis saját bevallása szerint az utolsó konstantinápolyi követsége előtt is készített egy testamentumot, amit azóta át kellett dolgoznia. Igen furcsa módon azonban sem pénzt, sem pedig bármiféle ingó vagyontárgyat nem említ a végrendeletében száz forintot leszámítva, amit a szendrői templom építésére szánt. Kizárólag ingatlan vagyon felett rendelkezett, ami a családi birtokokon kívül igen szépen meggyarapodott. Ennek ellenére Zimányi Vera úgy említi Korláthot, mint a köznemesség még csak nem is legtehetősebb rétegéhez tartozó nemest, előnyére írja azonban, hogy néhány birtokán majorgazdálkodást folytat.⁷⁶ Birtokszerzeményeinek jelentős része záloglás útján került a birtokába, de előszeretettel vett bérbe

73 MNL OL E 190. 2. d. No. 443. fol. 260. r.

74 Levelek és acták Bethlen Gábor uralkodásának történetéhez. IV. közl. Közli: Szilágyi Sándor. Magyar Történelmi Tár 1886. 625. Bethlen Gábor levele a kassai főbíróknak. 1624. december 5.

75 MNL HML XII-1. 13. köt. 1007–1015.

76 *Mráz Vera*: Bethlen Gábor gazdaságpolitikája. Századok 87. (1953/1). 538–539.

pusztákat és kaszálókat, ami saját maga és tucatnyi lovas katonai szolgálója ellátását biztosította. Leginkább Szendrő környékén igyekezett gyarapítani a birtokait, ahol a Gerse utcában kőházzal és pincével rendelkezett, de Aba-új, Borsod, Gömör és Heves megyében közel három tucat faluban szerzett részjószágot, vagy bérelt valamilyen pusztát.

Az igen eredményes katonai pályafutást esetében tehát nem követte társadalmi rangemelkedés és kiugró anyagi gyarapodás, ami kortársai között egyáltalán nem volt ritka jelenség, elég csak a nála jóval fiatalabb Esterházy Miklóstra gondolni. Ennek oka valószínűleg abban keresendő, hogy Korláth nem is törekedett rá, hanem arra volt büszke, hogy „teljes életemben kötelességben élvén, tisztességem kenyerét ettem.” Ez a kenyér pedig a kapitányi tisztsége után kapott havi száz forint személyes fizetéséből és további 12 lovas tartására elég ellátmányból állt még a Bethlen alatti szolgálat idején is.⁷⁷

Végő nyughelyét Korláth felesége, Barna Anna mellett jelölte ki a szendrői vár falai között, ahol élete legnagyobb részében tevékenykedett. Testamentumában fiának meghagyta, hogy „csak fából csináltasson egy kápolnácskát temetőm felett bezindelyezvén, hogy zászlóm állhasson szárazon. Azvégre kell fából csinálni, hogy az váraknak ártalmára ne legyen, s kitül Isten oltalmazzon, ha szállása történnék az helynek, tűzzel az épületet semmivé tehessék.”⁷⁸

Korláth Ferenc apja nyomdokain haladva szintén katonai pályára lépett, azonban még fiatalon török fogságba került, és ott is halt meg, a család pedig fiú ágon ki is halt vele. A Korláth István által összegyűjtött vagyon – mivel javarészt szerzett birtokokból állt – lányai és unokái között oszlott meg, amiért még a 17. század végén is komoly küzdelmek folytak a régió köznemesei között, a Korláth név pedig még a 18. században is ismert volt.⁷⁹

77 MNL OL E 190. 2. d. No. 443. fol. 260. v.

78 MNL HML XII-1. 13. köt. 1009.

79 Többek között a végrendeletének is a Korláth-örökség megszerzéséért folyó pernek köszönhetően maradt fenn az egrí káptalan másolati könyveiben. A vagyon további sorsával kapcsolatban számos adatot közöl: *Gyulai É.*: Törökkori mezőváros i. m. 196., 204–205., 209.; valamint *Bodnár T.*: Topográfiai i. m. passim.